

17. oktobra je dan mučeničke i herojske smrti Vladimira Gortana. — Emigranti su dužni počasti spomenu Gortana i njegovih drugova!

ISTRA

GLASILLO SAVEZA JUGOSLOVENSKIH EMIGRANATA IZ JULIJSKE KRAJINE

VLADIMIR GORTAN



NOVE KONFINACIJE

Trst, 10. oktobra. V Dolini so konfinirali nekoga Sajna in nekoga Šancina. Poslali so ju nekam v severno Italijo. Ta konfinacija je v zvezi z neko fašistovsko slavnostjo, ki se je pred kratkim odigrala v Dolini. Po slavnosti so odšli udeleženci v razne gostilne in ne v bufet Depolavora, kakor so želeli fašisti. Radi tega je prišlo do spora med domačimi fanti in fašisti. V tem sporu so celo karabinjeri zagovarjali domačine. Radi tega je bila kazen razmeroma mila: dve konfinacije...

OBSODEBE RADI PREDVOJAŠKIH TEČAJEV

Trst, 10. oktobra. Samo pri sodniji v Ilirske Bistrici je bilo 806 oseb kaznivanih z večjo denarno globo radi predvojaških tečajev. V neki vasi so obsodili vse občane na ukupno L. 12.000, radi nepravilnega sekanja gozdov.

ARETACIJE RADI SLOVENSKE PJESME

Trst, 10. oktobra. U Šmarju kod Kopra bila je u nedelju objajina crkvena procesija. Jedna skupina dječnjaka pjevala je u procesiji na slovenskem jeziku neke obične popijeve. Radi tega je bilo kasnije desetak oseb arirano i odvedeno u Kopar. Vlasti sada i u običnoj napožnoj pjesmi vide prudržavni čin.

PROGON SLOVENSKE BESEDE

Gorica, 10. oktobra. V Gorici je oblast zaplenila povest Alojzija Remca »Andrej Košuta«, katero je pravkar izdala založba »Sigma« v posebni knjižici.

NEZAPOLENOST V TRSTU

Trst, 10. oktobra. V Trstu se nezapolenim ki nimajo kruha, da bi se nasili, odpirajo vrata ječe. Ker ljudstvo na deželi ne more niti lirice več zaslužiti in ker pritiska v raznih vaseh radi slabe letine glad prihaja ljudje v mesto, da si išeče zasluzka. Ker pa je v Trstu samem najhujša beda in brezposelnost, je ves njih trud zaman. Fašisti in oblasti nočejo da bi se na zunaj opazili beda in lakota. Prefekt in kvestor se bojita tudi izgredov. Zato so priedili ponovno obsežne racije. V eni sami noči so arirali 180 brezposelnih.

ARETACIJE INŽINIRJEV

Trst, 10. oktobra. Po Trstu se govori, da so arirali vse inžinirje pri tvrdki Ansaldo in da so morali demonstrati vse topove na novih vojnih ladijah in jih nadomestiti z novimi. Tovarna Ansaldo je baje okupirana po vojaštvu.

ARETACIJE RADI SABOTAŽE

Trst, 10. oktobra. Okraj 15. sep so arirali veliko ljudi radi sabotaže na vojni ladji »Cadorna«. Govori se o 400 osebah. Na ladji, ki se še dograjuje, so baje pokvarili turbine, ki so silno občutljive. S kakšnim uspehom, ni nam znano.

OBSODEBE RADI TIHOTAPSTVA

Gorica, 10. oktobra. Pred goriškim sodiščem so bili obsojeni radi tihotapljenja iz Jugoslavije Anton Cuk na eno leto in tri mesece ječe. Ivana Merlak na 220 lir denarne kazni, oproščena pa sta bila Ludovik Vončina, star 14 let, in Ana Čuk, stara 14 let, zaradi mladoletnosti. Obtoženi so bili, da so iz Jugoslavije tihotaplili v Italijo živila v Godovič. Na denarno kazen 450 lir je bil obsojen Rudolf Jäger, star 53 let iz Maribora; obtožen je bil, da je vtihotaplil 250 g saharina. Nadalje sta bila obsojena tihotapljenja tobaka in saharina Vincenc Kolenc in Marta Mrak iz Jugoslavije na 2215,60 lir denarne kazni.

Ono što nas u slučaju Gortana naročito ispunjava najdubljom vjeronjem je to da su i Gortan i njegovi drugovi seljački mlađi, ljudi koji nisu poznavali patetiku i bučnost ideje do spoznanja koje drugi eventualno dolaze putem knjiga, studija. Kod Gortana i kod njegovih drugova je drugi slučaj. Oni su ideju za koju su tako okrutno kažnjeni, nosili u sebi, ona je bila dio njihova osjećanja, koja je s njima elementarno rasla, prožimala njihovo cijelo biće, njihov životni osjećaj. Time je najeklatantnije izbilo na javu da naš istarski čovjek, pa makar to za mnoge bio samo obični seljak, koji je — srećom — u Istri sav narod, nije pasivan čovjek na kome se može bez njegova protesta i otpornosti vršiti nasilje.

Dogodjaji i stvari, koje se oko nas zbivaju bile one velike ili malene nijkovu važnost i značenje određuju ideja koja je uz te dogodjaje vezana i interpretacija koja joj se daje. Po opsegu malen Gortanov je gest postao najveći protest Istre i njene slavenske i čovječanske misli, za koju je on tako časno podnio mučeničku smrt, a njegovi drugovi: Viktor Baćac, Vjekoslav Ladavac, Dušan Ladavac i Živko Gortan primili na sebe osudu tridesetgodišnje robije.

Obnavljaju se obljetnice i što dalje svaka nas godina vremenski odalečuje od materijalne blizje vezane uz dogodjaj. Ali u slučajevima obljetenim idejom za koju se polažu mlađi životi, ideja sa svojom najdubljom nacionalnom i čovječanskom notom, postaje u životu ljudi, naroda i skupina koji se bore za svoj opstanak, život pokretom silom koja nadahnjuje na ustrajnost, otpornost i koja u sebi sadržaje elemente sigurnog uspjeha.

VIJESTI IZ JULIJSKE KRAJINE

PRAZNIK GROZDJA — PRAVNI PUSTNI KORZO

Nabrežina, koncem septembra, 24. septembra se je vršil po vsei Julijski Krajini praznik grozdja. Namen praznika: spraviti kolikor mogoče veliko grozda v denar. V Trstu so priedili pravi pustni korzo. Toda ako odštejemo onih par vozov, ki so jih priedili po višjem ukazu razni Dopolavori, je bil uspeh zelo klaveren. Nobenega pravega navdušenja ni bilo, zlasti ne radi tega, ker so razni vozovi slavili fašistovski režim. Tudi v Nabrežini so imeli praznik. Ker pa je domaće grozdje letos silno slabio in pozno, so priediali grozdje iz starih pokrajin in iz Istre. Kljub veliki reklami in nizki ceni, pa nitič ni kupil grozda, ker ljudje so ali že dolgo časa brez posla oni pa, ki so zaposleni, dobivajo od gospodarjev samo bone za hrano. Ko so aranžerji opazili, da ljudstvo ne kupuje grozda, so prisili delavce, da so šli k gospodarjem, to je raznim lastnikom kamenolomov, in zahvaljuj na račun plaće bone s katerimi so nato morali kupiti grozde. Tako je moral delavec proti svoji volji si odtrgati atak plaće znaten del, ki je šel v žep fašistovskih priediteljev praznika grozdja.

GOSPODARSKE NEVOLJE U BUZEŠTINI.

Buzet, koncem septembra. Ovdje na cijeloj Buzeštinu kao i u Čitavoj Istri vlađa velika gospodarska nevolja. Najprije je stradalo žito zbog velike kiše, dok je na protiv kukuruz, pasulji, krumpir i grozdje dosta pretrpilo od velike suše.

SLABA VINSKA TRGATEV V ITALIJI.

Gorica, oktobra. Po uradnih ugovoritvih bo letošnji pridelek grozdja znašal 57 milijonov meterskih stolov. To se pravi, da bo letošnja trgatve manjša za 20.6 posto od laniške. Vzrok te slabe letine je bilo izredno slabo vreme po celi Italiji, kakor tudi v Julijski Krajini. — V Gorici in okolicu je trta slabo obrođila. Grozde bo bolj kislo in slabo. Koncem septembra je bila cena grozdju 80 lir za kvintal potem je malo padla na 50 lir in še pada. To so cene za manjše količine prvorstnega namiznega grozda. Drugo grozde na debelo ima ceno ki gre od 20 lir naprej za kvintal. Cena na vinu pa se dviga ravnopravno radi slabe letne letine.

S POPRAVLJANJEM CEST NADA LJUEJO.

Prem, 10. oktobra 1933. Pri nas že leta in lepa popravljajo cesto, ki gre iz Trsta v Reko. Letos so jo zopet na novo razširili po nekaterih krajih na premškem teritoriju. Postavili so lepe cementne ograde namesto prejšnjih železnih itd. Odvezeli so zopet marsikateremu našemu posestniku kos zemlje, zo plačila pa ni od nikoder.

VIHAR IN NEURJE OB MORJU.

Cerovlje, 10. oktobra. Vihar, ki je prejšnji mesec divljal po Spodnjem Krasu, dvigal strehe in jih odnašal dalje v stran ter podiral drevesa in trte nasade, je povzročil ogromno škodo, ki jo šeles zdaj docela občutimo. Ker se je obenem z divjim vetrom sipala nad našim krajem debela toča, je naš pridelek skoro povsem ugonobljen, tako da so v naši vasi kmetje, ki od letine ne bodo živeli niti štirinajst dñi. Nič bolje ni v okoliških vaseh, posebno tu ob morju, kjer so kmetje že tako ubožni in ki so se prejšnje čase prezivljali z zaslužki v nabrežinskih kamenolomih in tržaških ladjedelnicah.

a da on na to ne reagira. Slučaj Gortanov pokazuje kako naš čovjek u svojoj nutrini imade u sebi žilave vitalnosti koja se ne da tako lako savladati in uništiti, pa bilo to i najnasilnijim mjerama, baš zato, jer je ta otpornost elementarna, iskonika. To je ona neuništiva snaga, koja si u želji za životom nalazi puta kroz sve zapreke i peripetije, snaga koja uzdržava na životu uprkos svih temporalnih nasilnih mjeram. Gortanova tragedija ima simbolično značenje. Ta simbolika nije neka konstrukcija obavijena tajanstvenošću. Ona je životna i stvarna istina. Značenje te simboličke izvire iz onih svojstava koja posjeduje naš narod u Istri i koja su Gortanu dala snagu u otporu protiv nepravde.

NASILJE NAD NAŠIM ČOVJEKOM

KOJI TRAŽI PRAVDU PRED KRIMINALNIM TIPOVIMA

Trst, koncem septembra. Interesantan se slučaj dogodio u Buzetu još prije godinu dana koji je nedavno imao završetak pred sudom najprije u Buzetu a kasnije pred sudištem u Kopru. Tok čitave ove stvari pa i sam završetak pred sudom jasno nam otkriva teške prilike u kojima se nalazi naš seljak u Istri — i što ga sve može zadesiti kada u ovoj bespravnoj sredini traži svoju čovječansku pravdu. A radilo se u početku o ovoj sasvim maloj i gotovo beznačajnoj stvari. Lanjske je godine u Vrhnu kod Buzeta neki fašista ukrao, drugom fašisti, inače furlanskim doseljeniku jedan konop, koji se rabi na seljačkim kolima. Stvar sasvim »njihova« u početku — ali sada ulazi u nju na svoju nesreću naš čovjek, seljak Ivan Gregorović, iz mjesta Paladin, koji je taj konop kupio za 8 lira i ne znači da je ukraden. Jedne večeri, kad su već svj spašali, banu Gregoroviću u kuću preodeveni u fašistička odjela i občutnici puškama i revolverima neki tipovi, napravile premačinu i odnesuše sve što im je bilo »sumnjivo«. Stare hrvatske novine i knjige Sv. Jeronima i Sv. Mohora. Ukućan se preplaši, pogotovo, jer su im se fašisti zaprijetili da će im zapaliti kuću i da će biti oduveni u zatvor. Medutim rekoše Gregorović, da se ni njemu a niti njegovima ne će ništa dogoditi, ako im isplate svotu od 100 lira. Ova dvojica oboržanih i preodevenih fašista bili su u dogovoru sa prijašnjim vlasnikom — onoga konopa. Gregorović nesuošto u strahu a malo i iz neukosti isplatio je novac ma da si ga je morao i posudit. Ali im ni taj novac nije bio dovoljan, već su kasnije tražili da im Gregorović još platiti.

Tek nakon toga se jadan čovjek — ali s malo vjere u uspjeh, na nagovor nekih ljudi, obrati za zaštitu karabinjerima u Buzetu. Karabinjeri, koji su jako brzi kad se radi o najnevinijem »prestupku« našega čovjeka, mjesto da ga uzmu u zaštitu, oni su mu se zagrozili. Čitava stvar došla je Gregorovićevim nastojanjem u avgustu pred sud najprije u Buzet, a onda u Kopar. Gregorović je proces stajao oko 2000 lira. — Njegovi napadači osudjeni su među ostalim i na vraćanje iznudjenog novca, ali naravski — ne će mu uspijeti da od njih izvuče niti pare.

Jedan od napadača neki Cain moralni propalica već je do sada u više navrata na sličan način oštetio više naših ljudi koje je najprije strašio što nisu djecu upisali u škole i kasnije iznudio im veće svote novaca. Narod koji ga poznaje s ogorčenjem se pita kako da ovakav tip slobodno i nesmetano šeće i dokle će pred očima vlasti terrorizirati u raznim prilikama naše ljudi.

DA SE SAKRIJE PROPADANJE PULE ZABRANJENO JE MRTVACE NOSITI NA NOSILJKAMA

Pula, početkom oktobra. — Kako Pula svakim danom sve to više propada i njeni pučanstvo sve to više siromaši to se u zadnje vrijeme opažalo da se mrtvaci ne pokopavaju više onako sjajno kao što je to nekada bilo. Štaviše počelo se opažati da se ni mrtvaci više ne voze na mrtvačkim kolima već ih se zbog siromaštva mora nositi na nosiljkama ili samo na ledjima. Osiromašeno pučanstvo nema više novaca da plaća mrtvačka kola.

Da bi se ipak pokazalo da Pula nije tako siromašna, puljski je podesta izdalo naredbu kojom zabranjuje da se u buduće mrtvaci za vrijeme pogreba nose na nosiljkama, već se moraju voziti. U naredbi se dalje kaže da će svaki ko se ne bude ravnao prema ovoj naredbi biti na mjestu stavljen u kontravenciju i morati da plati primjerenu globu.

Ova se naredba motivira sa razlozima higijenskim, ali je svakome jasno da se iz ove motivacije ne skriva drugo, nego želja vlasti da se sakrije javna slika sveopće bijede, i da se, dakako, barem »nekome« dade zarade pa bilo i na račun onih najbijednjih.

VELIKO ŠTEVILO KONKURZOV V TRSTU

Trst, 10. oktobra. V drugi polovici septembra je bilo pri tržaškem sodišču naznanih okoli 300 konkursov. Ker se je sudišnik ustrašil velikega Števila je vprašal za navodila v Rimu. Naročeno mu je bilo najzvrne vse predloge in naj jih priupusti le izjemoma v skrajnih slučajih.

NOVA ITALIJANSKA PODMORNICA.

Trst, 10. oktobra. Dne 5. t. m. so spustili u more v ladjedelnici pri Tržiču (Monfalcone) novo podmornico »Galeateo«. Podmornica je dolga 61 m.

STANJE LJUDSKE ŠOLE

Gorica, oktobra. Položaj šolstva, zlasti ljudskega, je pri nas obopen. Po odpravi slovenskega jezika in po odpustitvi, oziroma premestitvi vseh naših domačih učiteljev, je ljudsko šolstvo prešlo večinoma v roke ljudi, ki so za vse prej, kot za vzgojo mladine. Po večini so to ljudje, ki so jih bodisi premestili kazensko, bodisi namenoma, ker so se v gotovih metodah, ki naj bi jih pri nas oveljavljali, dobro izkazali. Tem ljudem je vseeno, ali otrok pride v šolo ali ne, ali ima nalogo v redu ali ne in tudi jim ni preveč mar če pridejo sami pol ali eno uro kasneje v šolo. Zlasti je naravnost strašen položaj v manjših vasih, kjer učitelji niso tako kontrolirani. Prišlo je že skoro v navado, da morajo otroci pohajati v prvi razred dve leti. Seveda tu, poleg bojazni učiteljev, da ne bi prišli otroci s svojim popolnim neznanjem v roke drugega, tudi to, da skušajo šolarčku za vsako ceno vcepiti v glavo drugi jezik. To najlažje store, če mu ž v začetku ponavljajo eno in isto. Posledice tega načina se seveda že povsod jasno in javno kažejo. Otroci ne govore več niti enega jezika, niti drugega, ampak nekaj mešajo. Zlasti je to občutno vidno v mestih in okolicih mest ter v večjih krajinah, kjer je mnogo italijanskih priseljencev. Tod pridejo zlasti v šoli pred vsem v dotik z italijanskim dečkom, ki je precej številna. Tako na eni strani zanemarjajo z nemenom, da na drugi strani pridobive. Iz naših otrok hodoč po vsej sill ustvariti brezbarvne ljudi, s katerimi bodo potem lahko delali, kar bodo hoteli in jih po svoje oblikovali.

NASI OTROCI IN SOLSKI POUK.

Podgrad, septembra 1933. V neki bližnji vasi, je bil z aprilom t. l. nastavljen nov učitelj, ki sicer ni bil domaćin — Slovenec, a je vseeno bil razočaran nad otroci, ki so mu bili dodeljeni. Dobil je prvi razred, katerega je polovico otrok ponavljalo. Ko jih je pa vprašal, seveda po italijanski, kako se pišejo, so ga samo debelo gledali. Če je vprašal učenca, koliko je ena in ena, mu ni vedel odgovoriti, ker ga enostavno ni razumel. Ker je bil učitelj Tržačan, si je pomagal s slovenščino, v kolikor jo je znal. Dosti si pa tudi upalni, ker se je bal kakšne ovadbe. Večkrat je potožil, kako naporen je pouk in kako malo uspeha doseže v šoli, kljub vsem močem, ki jih je zastavil. Večkrat je pripovedoval, da je program dobro sestavljen ali kdo naj mu bo kos: niti učitelj, še manj učenec. In potem nič čudnega, če učitelji zanemarjajo šolo in pustijo, da se otroci razdrevajo; o kakšni izobrazbi niti misliti ni.

FAŠISTIČKE SKUPŠTINE PO NAŠIM SELIMA

Trst, oktobra. — Dne 1. oktobra održali su fašisti svoje skupštine u Dolini, Bazovici i Tomaju. Pokrajinski je sekretar poslao kao svog delegata puškovnika Martelli. Za Dolinu je skupština bila u Boljuncu. Bio je naravski posvuda i centurion Grazio. Svuda su goste moralni čekati učitelji sa školskim djeecom i podestati. U Boljuncu je dolinski načelnik Sechi podao izvještaj o radu fašističkih ustanova u njegovoj općini i o pomoći, koja je pružana onom narodu. »odanom i zahvalnom sadašnjem režimu«. Puškovnik Martelli je nagnal važnost potpora za prehranu i da će se tim potporama nastaviti tako da se dokazuje postojano i ozbiljno interesiranje stranke za one, koji rade u sjeni liktorskog znaka. Nije napomenuo što čeka one koji su ostali čisti u svojim mišljenjima i svojim dušama. — U Bazovici je i po broju odraslih i po raspravljanju bila skupština mršava. »Popolo di Trieste« veli da je treća skupština u Tomaju bila mnogo važnija od ostalih dviju. Ovdje je tomajski fašistički tajnik podao svoj izvještaj i naročito pohvalio učitelje, koji mu neumorno pomažu oko odnarodjivanja.

POSVETA MLETAČKIH ZNAKOVA U BUJAMA

Pula, oktobra. — 10. o. m. je u Bujama posvećen restaurirani stari zvonik i blagoslovljena zvona. Prisutne su bile vlasti iz Pule. Podestat je u svom govoru naveo kako je načrt popravka več bio gotov, kada su bili oštečeni znaki mletačke vlasti u Trogiru, Krku i Sinju. Da odgovori na one povrede talijanskih aspiracija na Dalmaciju općina Buje je odlučila da postavi nove lavove na zgrade gdje su i prije bili, a koje su nekuda bili zabacili pa tako i na zvonik.

Kako se vidi Talijani u Bujama su skinuli mletačke lavove mnogo prije nego Jugosloveni po Dalmaciji.

FAŠISTIČKI MRAMORNI STUP NA GRANICI

Postojna, oktobra. — U Kačovasi na talijansko-jugoslavenskoj granici na samoj cesti otkriven je u nedjelju mramorni stup kao podnožje za 30 metara visoki stijeg. Na stupu su znakoviti rimski imperija: liktorski snopovi, glave rimske vučice i natpisi S. P. Q. R. To su postavili na uspomenu da su nekoc ovdje bili rimski vojnici i da je opet obnovljena vlast Rima u raširenim granicama.

TRINAESTA OBLJETNICA KORUŠKOGA PLEBISCITA

10. X. 1920. — 10. X. 1933.



Pred 13 godina dne 10. oktobra 1920. rješena je plebiscitom sudbina južne Koruške. 22.025 glasova naprama 15.278 odločilo je da ona pripadne Austriji. Pitanje hoče li Koruška pripasti Jugoslaviji ili Austriji rješeno je kako na oko izgleda slovodnim odpremljivanjem.

U principu može se uistinu reći da za rješenje sudbine spornih teritorija nema pravednijega načina nego da samo stanovništvo odluci hoče li jednoj ili drugoj državi. Narodna volja je tu koja ima da odluci i kada se nju priznaje kao največi autoritet onda se protiv nje ne može imati ništa. Bilo bi najidealnije, kada bi se ta »narodna volja« mogla potpuno ispoljiti oslobodjena svih utjecaja koji bi je mogli krivotvoriti. No to obično ne biva. Razni faktori djeluju da se stanovništvo nekoga kraja ne može opredjeliti onako kako bi ono htjelo. Oni koji rukovode plebiscitom vrlo često nisu osobne koje su nepristrane jer se pri tome obično odlučuje o interesima njihovih država, a agitatori države, koja je direktno zainteresirana kod plebiscita, nadaju načina i sredstva da utječu na narod toliko da ne može biti govor o narodnoj volji koja je slobodno odlučivala.

Primjer Koruške dokazuje to jasno. Njemačka agitacija bila je toliko razvijena koliko je nedopustivo u takvim sudbonosnim prilikama. Ako se uz to nadoda da je međunarodna komisija koja je ravnala plebiscitom bila očito na strani Austrijanaca, da jugoslovenski delegat nije imao pravo glasa i što je bilo još najgorje: da su Talijani 3 dana kod sebe držali kutije s glasovnicima plebiscita a da ih nitko nije kontrolirao, tada postaje svakome jasno da se u Koruškoj išlo samo za tim da se narodna volja što jače sprječi da dodje do izražaja.

Nama je manje nego drugima potrebno reći da je Italiji prvo bilo u interesu da ti krajevi ne pripadnu Jugoslaviji. Italija je htjela pribaviti Korušku Austriji samo da ova lakše podnese gubitak Južnoga Tirola, a što se Jugoslavije tice Italija je tu računala da će rezultat plebiscita u Koruškoj pred pogovorima o Istri i slovenskom primorju storiti utisak kako Jugoslavija i u tome pitanje imade neopravdane zahtjeve.

Austria koja je Italiji zahvaljivala za usluge koje joj je ova iskazala za vrijeme plebiscita, sigurno je imala razloga za to.

Pošto je već Austria na taj način dobila južnu Korušku, očekivalo se da će ona točno sproviduti obvezne koje je preuzeala o zaštiti manjina. Međutim Austria je nastojala samo oko toga kako bi ih zaobišla. Za Slovence nije ona otvorila niti jedne srednje škole, a pučke škole uredila je samo dvojezično. U tim školama se dakako slovenski podučava što manje i one uopće ne služe ničemu drugome nego da ponijemaju slovensku djecu. Austria nije pokazala niti dobre volje u dovoljnoj mjeri kada se išlo za tim da se Koruškim Slovincima dade kulturna autonomija. Ona je predložila takav načrt, da ga nisu mogli prihvati ni sami Slovenci od kajih nikto drugi večma ne želi da se pronadije način da sačuvaju-

svoj jezik i narodnost. S tim pitanjem se toliko zatezalo dok nije Austria postigla što je željela: ono je jednostavno skinuto s dnevnoga reda. Kako je malo volje imala Austria da na pošten način uredi položaj slovenske manjine u Koruškoj vidi se po tomu što je na temelju zakona od god. 1927 odlučeno da slovenski jezik na gimnaziji u Celovcu u godini 1930-31 prestane biti obvezatnim predmetom za Slovence i da ga uči samo onaj ko izričito želi.

Austria ide u Koruškoj otvoreno za tim da asimilira tamošnje Slovence. Ona se u tome ne služi brutalnim sredstvima kao fašistička Italija i hitlerovska Njemačka, no i ona si kod toga pomaže prokušanim načinom namještavajući na školama njemačke učitelje, a u župama njemačke župnike. Potrebno je otstraniti inteligenciju da može asimilacija ići lakše.

Austria nastoji da što više umanji značenje slovenske manjine u Koruškoj. Tako je u državnoj statistici od godine 1923 navela da u Koruškoj imade samo 37.224 osobe. Da se dokaže kako je ta statistika netočna dosta je reći da je na istom zemljištu bilo 1910 godine 66.000 Slovencova. Razlika je dakle suviše velika. No nije potrebno pomagati si da statistikom od prije rata, da se dokaže sva netočnost ove novije austrijske. Navest čemo samo kako iz broja djece koja uče vjerovanju na slovenskom jeziku i iz broja djece koja ga uče na njemačkom izbija sva nepravednost toga tendencioznog popisivanja. Po popisu od godine 1923 bilo je u mjestima koja imadu danas službene njemačke nazive:

Slovena	Njema	ronauk:
naca	maca	sloven. njem.
%	%	%
Holienturm	34	66
Feistritz am G.	8	92
Weizelsdorf	36	64
Keutschach	42	58
Radsberg	45	55
Dix	27	73
Haimburg	34	66
Rückersdorf	47	53
St. Peter am Wal-	55	45
lersberg		100
St. Stephan an der	13	87
Gail		97

Ovoj tabeli sigurno nije potreban nikakav tumač.

Statistika kakvu je Austria načinila godine 1923 za Koruške Slovence bila je potrebna da ona može ukazati na to kako je ta manjina neznačna i prema tome od vrlo maloga značenja.

Asimilacija koju Austria nameće mora biti uz to tih da se ne svrati pozornost svijeta. No ona zato mora ipak biti uspišna. Ponjemčivanje škola, crkvenih župa, useljivanja Nijemaca; sve bi to imala biti dovoljna sredstva da ta zemlja zadobije jednoličan njemački značaj. No Austria ipak bi moralna pomislići na to da su koruški Slovenci dio naroda u susjednoj državi, koji o njima neće prestati voditi računa.

Napomenuli smo, da »Piccolo« demantira vijest, da je tršćanski »Piccolo« ustao na obranu apostolskog administratora goričke nadbiskupije Sirotija povodom pisanja ljubljanskog »Slovenca«. Zapravo to i nije bila obrana, već napad na naše svećenike iz Julijske Krajine i na jugoslavenske novine.

Clanak je potpisani »katolik-talijanc«, a uredništvo mu nadodaje kratki jezoviti komentar.

Napomenuli smo, da »Piccolo« demantira vijest, da je Sirotti pozao u Goricu 70 slovenskih svećenika i da im se u prisutnosti videmskog nadbiskupa grozio, ako ne prestanu podukom u crkvi u materinjem jeziku i da nije tražio od njih nikakve priznaje, da će se odreći svoje aktivnosti. Načrba to u par riječi dok se opisnije bavi pitanjem memorijala, što su ga ti svećenici poslali baš zbog fakata, koji su se dogodili na spomenutom sastanku. »Piccolo« o tome kaže:

»U spomenutom članku (»Slovenac«) se ukazuje na jedan memorijal koji je za ob-

Ovim riječima »Piccolo« dokazuje ne istinu svojih negacija. Veli da Sirotti nije pozvao svećenike na sastanak i nije im se grozio što tumače riječ božju u materinjem jeziku, ali kaže da treba vjerovati da su poslali memorijal papi proti takvim prepadima zloglasnog administratora. Nullus effectus sine causa. Bio je dakle kakav uzrok da su se na takove prepade potužili papi. A uroci su morali biti jaki, jer je poznato, da se svećenici za svake triće ne obraćaju crkvenim vlastima, a ponajmanje vrhovnom poglavaru crkve. I to onda kad je ugrožena njihova misija duševnih pastira i kad se od njih traži nešto što je proti savjeti i samu proti interesima katoličke crkve. Nešto nemoralno, nekršćansko. Nepravedne peticije ne bi bile samo materijal za kanonske posljedice već za pozitivne i posebne zakone civilnog i političkog postupka.

»Piccolo« nadalje veli: »Istina je da su zaista slovenski vjernici većinom dobri i pobožni i istina je da među slavenskim svećenstvom ima i vrlo dostojni svećenici. Ali ih ima i drugog soja te ne manjkaju i smutljivi i zamamljivci. Ako dakle postoji neki pokret proti postojećim vlastima, bilo na političkom polju, može se zakonito rasuditi, tko je unapredjen i favoriziran, a tko je neprijatelj crkve i Italije naumice ili zlonamjerno. Treba svojski žigosati razbojnika pera i njihove pomagače, koji mutne jedan radni slovenski narod, nastojeći da iskopaju jarak mržnje u njegovoj prostoti duši proti talijanskom svećenstvu, iako je to svećenstvo pobožno, pravedno, primjerno i sasme neprikorno i proti državne vlasti, koja je i previše obzirna i delikatna u crkveno nacionalnim odnosima.«

Starja pjesma o dobroti i prostoti naših ljudi. Njih bi mogli Talijani da strižu po miloj volji, da nemaju onih »smutljivaca«. Ti su smutljivi prije bili advokati i učitelji. Ali kad su advokate i učitelje protjerali taj miran i jednostavan narod ide u zatvore i konfiskacije te lije i krv kad se radi o povredi nacionalnih osjećaja. Ostale je nešto svećenstva, koje kao svećenstvo ne može biti pasivno kad se tlače čovječja, crkvena božja prava, pa bili to i njihovi nedostojni starješine. Radi toga nazivaju njih sada smutljivcima. A tko osuduje nekršćanski postupak talijanskog crkvenog prelata, taj je samo proti crkvi, već i proti Italiji.

Treba ih žigosati! Katolik-talijan (pisac članka u »Piccolu«) morao se potpisati Talijan-katolik za razliku od vlasnika »Piccolu« talijana-židova, ako se htio od njega diferencirati. Ali svojom oznakom katolika htio je označiti da i on nosi crnu mantiju i kao takav može jače da digne glas protiv svojih braća po zvanju, nek se proti njima postupa svirepm državnim sredstvima, jer su smutljivi naroda. Naše je nardno svećenstvo ustalo na obranu svog jezika u crkvama i poslalo spomenicu godine 1910 takođenjem papi Pija X, kad se htjelo ukinuti slavensku službu božju u tršćansko-pokarskoj i porečko-puljskoj biskupiji. I tada se radio o povrijedjenim povlasticama naroda. Ono se je obratilo svom vrhovnom poglavaru godine 1921 radi zlostavljanja i mrenjanja svećenika. Sada se to svećenstvo obraća svetom ocu radi veće nepravde od onih dviju. Crkveni dostojarstvenik ubija njihove duše. Od njih traži prisegbu da se odreknu svake djelatnosti i da neće navještati riječ božju u materinjem jeziku. Nek se dakle zakunu da se u crkvi neće držati pravilje Kristove »Idite i pripovijedajte evanđelje svim narodima«, već odredba onog »čovjeka božje providnosti«, koji je pred 20 godinama davao Bogu rok od 5 minuta da ga udari gromom iz vedra neba, ako hoće da postupi »da postoji«. Ali on se sada zove »Duce«, a Sirotić-Sirotti je dueov kvestor talijana-katolika ovim riječima:

»Potpuno se slažemo s onim što nam piše »katolik-talijan«. Dodajemo da se već davno s one strane granice vodi kampanja na osnovi nepoštenih optužaba proti najboljim crkvenim dostojarstvenicima Julijske Krajine. Monsignor Sirotti uživa puno povjerenje (?) svih katolika kamenite goričke nadbiskupije i podređenih biskupija. Poštuje Boga, crkvu i domovinu. Ne može se to isto reći za one dostojarstvenike, koje št

pije sve žrtvenike i razne bratovštine osnovala pobožnost slavenskog naroda. Bogu je mila ljubav jedne i druge narodnosti, jer ako Talijanima daje časnih svećenika, koji službu božju vrše u latinskom, a propovijedi u talijanskom jeziku, dopušta da i Slaveni imaju svećenike, koji u svom rodjenom jeziku ne govore samo svoje propovijed, već vrše i obrede, mise, dijeli sakramente i sve, što jedan dobar vjernik može da poželi (concede anche alli Sciavi — forse con più ampio privilegio sacri Operai, che man solo Prediche, ma Ufficii, Messe, Sagramenti e quando puo desiderarvisi da un buon Fedele, li soministrano ni linguaggio Schiavo, loro proprio e congenito). I dalje veli taj koparski biskup, da li ima štograd, što će čovjeka više da očara nego li će to učiniti glasovi učijepljeni mlijekom? Sretna li je koparska crkva, što ujedinjuje vjernike tako različitih naroda u svetome bogoslužju.

Ovako je pisao jedan Talijan, biskup, u gradu gdje je Siroti službovao. Sirotti zna za ovu »Coreografiju« Paola Naldinija, ali on je nije držao u vidu, kad je išao za administratore goričke nadbiskupije. On zna da se pod liktorskim znacima dolazi do nadbiskupske stolice drugim zaslugama, nego je došao fra Paolo Naldini godine 1700.

Odatle i sva zla, koja nanaša našem narodu i svećenstvu.

CERKVENE RAZMERE V BENEŠKI SLOVENIJI

O razmerah v Beneški Sloveniji ljubljanski »Slovenec« dečnava iz raznih virov slediće:

Ukaz glede laške pridige se sedaj po mnogih župnijah izvršuje pod pritiskom občoržene sile. Pridigje se laško a ostala opravila se vrše kakor poprej. Evangelij se čita slovensko. Nekemu duhovniku, ki je slovensko pridigal je vdrla oborožena sila v bišo, kjer so mu grozili z internacijo. Ljudstvo je močno nelevoljno proti fašistovski vladi, ki si je v konkordatnem režimu dovolila vmešavanje v cerkvene reči. O nadškofu Nogari se doznavata, da je že sam svoječasno skušal vplivati na slovensko duhovščino, naj začne laško pridigovati. Motiviral je to željo s tem, da on kot nadškof ne more vernikom govoriti, dokler se ne nauče negovega jezika. Bil je sedanje vlaže imenovan za komendantorja.

Duznavamo tudi, da so se prizadeti obrnili na Vaščan s posebno spomenico. — Slovenski duhovniki so strogo opazovani. Če pride k njim kaka mani znana ali tuja oseba, brž bite orložnik poizvedovat, kdo je bil čemu je prišel itd. Če duhovnik gre kam z doma, pa spet poizvedujejo, kam je šel in po kakšnih opravkih. Potrjuje se vest o ropu slovenskih katekizmov. Zahtevali so od duhovnika, naj ljudstvu naznanijo, da treba katekizme prenesti v župnišče, kjer so potem pograbili, kar se le nabralo. Počrnočajo se tudi slučaji o surojem vedenju orložnikov proti duhovščini.

PREPOVEDANO PETJE V CERKVI

Trst, 1. oktobra. V Truškah, občina Marzize pri Kopru, se je vršil od 13 IX do 17 IX misijon. Kakor po navadi se je ob zaključku misiona 17 sep, vršila procesija. Tuk pred začetkom procesije so prišli fašisti in nabili na cerkvena vrata ukaz, da se med procesijom ne sme peti. Radi tega se je vršila procesija na skrajno žalosten račin brez petje. Ljudstvo ni molilo, temveč je v jezi škrivalo z zombi in se razšlo domov. Slišati so se celo glasovi, da če papež ne more napraviti reda v cerkvi, naj gre — v penzion.

TALIJANSKI SVEĆENICI — ŽUPEUPRATELJ VITELJ U ISTRI

Trst, 1. oktobra. Župa Krikavci kod Kopra dobila je talijanskog župnika. Nedavno je imenovan za župeupratelja mladomisnik Salvator Degrassi. — U Sterni je za upratelja župe postavljen svećenik Giuseppe Riccato koji je rodom iz stare Italije.

TUDI TREM MORAJO PRIDIGATI.

Standrež pri Gorici, 1. oktobra. Da se je po konkordatu pri nas marsikaj spremenilo, je znano. Vendar, da bo tako, si nismo mogli predstavljati, vsaj ne z osrom na nekdanje razmere. Na mirenskem gradu so sedaj nastanjeni italijanski menih, ki imaju stalno ob nedeljah italijansko pridigo. Zadnjic sta v cerkvi ki je znana tudi kot romarska, sedela dva stara možakarja iz vasi, kot pač imajo navodo starejši ljudje, da radi ob praznikih posede malo dalj v cerkvi po zgodni maši. Po glavnini masi, z italijansko pridigo, je bila cerkev razen teh dveh prazna. Kmalu pa je prišel v cerkev nek starejši romar in se vse del. Takoj je stopil na priznico menih in pričel pridigati v laščini. Romar se je začel čuditi, kaj to pomeni pridigati v prazni cerkvi, kmalu ga je opozoril nek domaćin, da pridiga radi njega, ker so sedaj trije v cerkvi in trem se že lahko pridiga. Mož je razumel in vstal ter pustil meniha skoro samega v cerkvi. Kakor se morda zdi veste nemogač, je resnična. Da tak način in postopanje cerkve, ni njej v korist in v nikaki zvezi s Kristusovimi nauki, je vsakemu jasno.

NAŠE ORGANIZACIJE

Obveščujemo na okrožnicu uprave lišta glede naročil in raspečavanja kaledarja »Soč« in da si se zagotovo dovoljno število kaledarjev za svoje člane dokler je čas. Organizacijam se prizna 20 posto popust.

SA KONGRESA U BERNU

RELIGIJA I MATERINSKI JEZIK

Iz referata dra Engelberta Besednjaka, na kongresu narodnih manjina



DR. ENGELBERT BESEDNJAK

Kako je čitateljima »Istre« poznato iz dosadašnjih brojeva lista na ovogodišnjem kongresu Narodnih manjina v Bernu, referent o gorouj tembi bio je neš bivši poslanik u Rimu g. dr. Engerbert Besednjak. Iznosimo sadržaj referata i njegove glavne misli o ovom važnom pitanju. Rezoluciju koja je bila na temelju ovog referata primljena na kongresu, donijeli smo u posljednjem broju lista. (Ur.).

Izgleda na prvi pogled da je problem religija i materinji jezik tako star kao i sama religija. Sve religije vuku svoj početak od toga, što su njihovi osnivači objavljivali novu nauku i ljudi su vjerovali njihovim rječima.

Za raširenje religije jezik je kao bitno i nerazdjidljivo sredstvo nauke od temeljnog i odlučujućeg značenja tako da le nemoguć opstanak i razvoj vjerskih zajednica bez pomoći govorenje i pisane riječi.

Kad jezik pretstavlja skoro najvažniji instrument, kojim se religije već biljadama godina služe da uplivaju na ljudi, pomislilo bi se da su predstavnici religija već od vjekova svestrano razmisli, teoretski istražili i u svim pojedinostima iscrpivo rješili problem religije i jezika i svih pitanja, koja zasjedu u taj djejakrug.

Ali tome nije tako. Nekaj odnosaj između religije i materinjeg jezika bio je do duše uvijek. Vjerske istine su apostoli propovijedali u materinjem jeziku. Ali to je bilo tad sasno prirodno, jer nije postojalo jezičkog problema. I u kasnijim stoljećima ne čuje se o kakvom zapostavljanju jezika bilo u vjerskom bilo u drugom društvenom životu.

Tekar u doba modernih nacionalnih ideja kad se kod velikih i malih naroda probudila nacionalna svijest te počeli cijeniti običaje i jezik svojih predaka kao bitno i najviše dobro, problem jezika ušao je u krug velikih interesa i zadača čovječanstva.

Taj je problem poprimio današnje važno značenje tekard onda kad su potišeni narodi jednog jezika stupili u oštru borbu sa narodom ugnjatačem drugog jezika.

Ali kad su se jezične borbe prenijele i na religiozno poprište te je jedan narod nastojao da izbaci iz crkve jezik drugog naroda, nastala je potreba i za vjerske zajednice, da se tim pitanjem bave.

Crkvene su vlasti morale iz početka uzimati praktično rješenje.

Ako državne vlasti ili zastupnici većne zahtjevaju da se u propovijedi, u javnim molitvama i vjeronauku mora upotrebljavati samo jezik naroda koji vlađa, a drugorodni vjernici se tome protive i zahtjevaju uporabu svoga materinjeg jezika tada se moraju i crkvene vlasti odlučiti na jedno rješenje.

One si moraju postaviti pitanje, da li zahtjevi vjernika o diferenciranju po materinjem jeziku pretstavljuju neophodno pravo ili ne.

Gdje vjernici govore i razumiju samo svoj materinski jezik rješenje mora da bude povoljno za materinski jezik, jer bi svako drugo bilo protivno zdravom razumu.

Družčije izgleda to tamo, kaj to je to u mnogim državama Evrope, gdje vlasti većne prisilno užgajaju djecu u državnom jeziku i tvrde da i odrasli barem djelomično razumiju državni jezik.

Tada crkveni predstavnici vladajućeg naroda često postavljaju teoriju da jezik, uvezši sa vjerskog stanovišta, predstavlja samo sredstvo, kojim se crkve služe da uvedu vjernike u vjerske istine. Ako drugorodne skupine razumiju jezik većine, tada je državni jezik dovoljan vjerskoj misiji pa radi toga vjernici narodnih manjina nemaju narodnog, absolutnog i neophodnog prava uporabe svog jezika u crkvi. Ako to te manjine traže, to čine one iz političkih i nacionalnih, a ne vjerskih razloga. Spasenje duša je važnije od pitanja jezika.

Ove teorije, porazne za narodne manjine dokazom su da u nekim evropskim zemljama i izvjesni crkveni krugovi potpomažu raznoredjivanja politiku vladajućeg naroda, a dokazom su kako su slabii pojmovi o naravnem jezičkom pravu vjernika; kod

samih mjerodavnih predstavnika, jer crkvene vlasti nemaju u pogledu jezičnog pitanja točnih uputa i odredaba, kojima bi bile predvidjene sve pojedinosti praktičkog života i obavezali svećenike i vjernike.

Dovoljno je napomenuti da crkveni zakonik od 1917, koji vrijedi za sve katoličke narode skoro ni nema odredaba o jeziku, a uopće nema govor o držanju prama narodnim manjinama.

U najnovije doba ima autoritativnih izjava u prilog narodnih manjina.

Sadašnji papa Pio XI izjavio je u aprilu 1928 Osnabričkem biskupu dru Berningu da vjerska poduka i dušobrižništvo u materinjem jeziku je za vjernike naravno i nadnaravno pravo.

Oficijelnu formu poprimila je ova izjava u čl. 29 konkordata između Vatikana i Njemačke, kojim se zaštićuje uporaba materinog jezika u dušobrižništvu i religioznom životu. I u papinoj izjavi i u spomenutom konkordatu veli se o pravu uporabe materinog jezika, bez obzira, da li vjernici manjine razumiju ili ne državni jezik. Ovo jejasno stanovište ima očito misao da vjernici vodstvo crkve odbiju sve teorije o raznoredjivanju u službi većine.

Zato je potpuno opravданo da vjernici postavljaju glavarima vjerskih zajednica zahtjeve da poduka nauke o vjeri ima se vršiti u materinjem jeziku u svim državama i za sve manjine u pojedinim državama.

Pojedine konfesije ne moraju se samo protiviti odnaredjivanju putem crkve, već služiti državi primjerom za rješenje jezičnog pitanja te ožigosati kao zlo i grijeh odnaredjivanje.

Ako nas je crkva po svojim zapovijedima, odredbama poslanicama i uputama podučila, da je grijeh gospodarsko oštećenje bližnjega osobito djece, to se na nju dosta opravdano obraćamo da odluči, nije li grijeh ugnjetanje duševnog dobra materinog jezika jer se ta nacionalna svojina ruši već i kod djece. Odлуčka ne može da ne ispade u korist narodnih manjina.

Razdioba ljudskog roda u različite narode sa različitim jezicima nije po crkvenim naukama samo slučaj. To je naravni od Boga određeni poredek. Po tim naukama imaju narodi ne samo pravo nego i dužnost da sačuvaju i da brane od eventualnog napada dobiveno dobro jezičkog i nacionalnog karaktera.

Ako neko vladajuće nacijs i njihove vlasti tjeraju kaž jezik i školsku politiku, koja ima za cilj uništenje nacionalnih oznaka cijelih narodnih skupina, to nije drugo već nastoanje da se uništiti od Boga stvoreni naravni po redak ljudske zajednice.

Kad se radi o naravnim ljudskim pravima, kršćanstvo nema da oklijeva. Kršćanstvo je ušlo u povijest svojom borbom za ljučnu slobodu, a borilo se uz velike žrtve kroz 300 godina sa moćnom rimskom vlašću za slobodu savjesti. Crkva je uvek štitila prirodno pravo roditelja na uzgaj vlastite djece. Izlazeći sa stanovišta da čovjek za svoj opstanak potrebuje izvještano materijalnih dobara, crkva je priznala privatno vlasništvo i branila ga.

Ako se borba nacionalnih manjina postavi u svijetu ovih vjerskih ideja to se dolazi do zaključka, da je narodima prirodeno pravo ako se oni hoće služiti za svoj duševni razvoj prirodnim sredstvom — materinjim jezikom, a ako ih država nasilno sprječava u tome, to ona time krši kršćanstvo načelo o slobodi savjesti.

Odgajanje djece nasilno i protiv volje roditelja u jeziku većine ne protivi se

samo kršćanskom načelu o naravnom pravu roditelja, već i četvrtoj zapovijedi Božjoj: »Poštuji oca i malku.«

Crkve nas uče: ne ukradi! — ne ubij! Svaki prekršaj u tom smislu kažnjava i crkve i države. Za zaštitu materijalnih dobara i tjelesne nepovrijedivosti čovjeka izradjuju se načinostni sistemi pravnih i moralnih znanosti, koji jasno definiraju i kažnjavaju sve prekršaje ovih dviju zapovijedi. Može li to za uvijek da traje da i država i crkva sa svim svojim autoritetom brane od napada materijalna dobra čovjeka, kao njegovu hranu, polje i drugo, dok ljudi nekažnivo preziru i uništavaju danas neizmerno više cijenjena duševna dobra maternjeg jezika i narodnosti. Ako mi netko uzme srebrnji sat, koji nema ništa općeg sa mojom osobnošću, morat će da ide u zatvor i da mi nadoknadi štetu. Za nasilno ugnjetavanje mog maternjeg jezika, za uništavanje moje kulture i nacionalnih osebina, što je nerazdruživo vezano sa unutrašnjom jezgrom moje duševne osobnosti, nema ni svjetovnih ni crkvenih tribunala, ni kazna ni naknade štetne. Niko ne smije da rani mojih nogu, ni mojih ledja, ni mojih ruku, a da time ne počini prekršaj ili zločin; moju dušu i dušu moje djece mogu nekažnivo zlostavljati i ubijati.

Ovo je stanje razumljivo po moralu i pravu, koje sada u svijetu vlada, ali ljudi će doći do istinitog pravnog spoznanja i osuditi taj način.

Doba nacionalnih ideja nije još svršeno. Mi iz skustva znamo, da novo pravo, koje se temelji na ideji narodnosti teško će se početi ispoljavati u državama koje odnaredjuju druge narodnosti. Tome se protive mnogi i veliki državno-politički interesi i mentalitet, koji u svijetu sada vlada. U tom pogledu mogu djelovati samo velike vjerske zajednice, koje su daleko od dnevne državne politike.

Prema ovome što je ovdje navedeno otpada svaki prigovor da crkva kao religijska organizacija nije pozvana da se upliće u problem nacionalnosti.

Tamo gdje se radi o moralnim načelima je crkva uvek zastupala stanovište da ih treba primjeniti i u individualnom i u društvenom istotaku kao i u crkvenom i izvan-crkvenom životu.

Kao što crkva nije nikada zastupala mišljenje da je kradla samo onda kradja, to je prema našem mišljenju nemoguće, da crkva proklamira poduku vjeronauka u materinjem jeziku kao naravno pravo vjernika i istodobno da se irelevantno odnosi povredi istog naravnog prava u materinjem jeziku u pogledu ostale poduke mladeži, kao i u čudrenom vladanju.

Kompetenca je crkve da zauzme stanovište u pogledu nasilnog odnaredjivanja. Priznajemo da je to teško u sadašnjem evropskom položaju. Mi vidimo da i crkve imaju da računaju sa voljom i silom država, koje provadjuju politiku odnaredjivanja, ali mislimo da crkve barem u istoj mjeri moraju računati i sa aspiracijama, potrebanima i pravima pojedinih naroda. Nisu one dobitne poruke od Hrista: idite i učite sve države i vlade, već: idite i učite sve narode. Crkva koja je kroz vijekove naučena razmišljati, mora da je svjesna, da su sve vlasti i politički režimi prolazni, a samo su narodi

PITANJE MANJINA PRÉD DRUŠTВOM NARODA

»Völkischer Beobachter« pisao da je kriza u Bernu nastala zato što su se tamo ispoljile poljske i židovske intrige uperene protiv Njemačke. Svatko međutim znade da je to bilo tendenciozno lansirano, jer je kongres zapao u onakav položaj samo zato, što se, ne baš politički oportuno ali zato s ne manje opravdanja tražilo, da se osudi današnja Njemačka zbog njenog postupka prema drugim narodnostima. A ono što se ispoljilo na kongresu, i što je za Njemačku bilo neugodno, nisu bile nikakve intrige već samo otkrivanje istine.

SLAVENSKA STAMPA

Stav koji je zauzeo kongres u pitanju progona Židova u Njemačkoj je poznat. Kongres je znajući kakve bi posljedice nastale za njega da je prihvatio predlog Židova presao preko toga uz izjavu da se ne može miješati u unutarne prilike pojedinih država.

Češka i poljska štampa nije mogla biti zadovoljna sa stavom kongresa, jer je u tome vidjela protuslovje sa samim načelima za koje se zalaze pokret narodnih manjina.

Odlučan je bio tu prije svega politički motiv. Štampa pomenutih zemalja nije to ni krila ističući da se na kongresu nije postupalo u pitanju Njemačke jednako kada su u pitanju druge države koje da su često na kongresima izvrgnute kritikama sa strane svojih manjina.

Praška »Narodni Politika« piše povodom ovogodišnjeg kongresa da se u njemu ponovo pokazala pretežnost njemačkih manjina. Kao i dosada tako i ovaj puta da se više raspravlja o položaju njemačkih manjina, dok se o slavenskim, koje su u porednjenu s drugima u daleko gorem položaju, raspravlja mnogo manje.

Pri tome da se nije štedilo Čehoslovačku, premda ni Madžari ni Nijemci nemaju nikakav razlog za to. Ako Nijemci i Madžari to ipak čine to je onda zato, što se oni koji su nekada prema Česima i Slovacima bili u privilegiranom položaju, ne mogu sada pomiriti s time da budu u pravima izjednačeni s ostalim gradjanima. Kongres u Bernu da je pokazao (?) da je ne samo njemački orijentiran, nego upravo hitlerovski (?). Čehoslovačka republika ubudće treba da pripazi tko ide na takve kongrese i što tamo govori.

U sličnom položaju kao što i Čehoslovačka našla se u pogledu manjina i Poljska.

Pisanje poljskih novina ne razlikuje se stoga od čeških. One jednako konstatišu onu dvojaku mjeru koja da se ispoljuje jednom kada se radi o njemačkim manjinama, a drugi put kada se radi o drugima, naročito slovenskim. Ističe da je kongres došao u protivnost sa svojim načelima kada nije digao glas protiv postupka Njemačke prema manjinama. »Gazeta Polska« koja tako komentira tok bernskog kongresa, posvećuje mu u broju od 24 prošloga mjeseca oveči članak kojemu je dala značajan naslov »Paradoksalny kongres«.

PISANJE JUGOSLAVENSKIH LISTOVA
Ni pisanje jugoslovenske štampe nije se moglo razlikovati od pisanja češke i poljske. Zagrebački »Obzor« osvrće se na naročito na rezoluciju njemačkih manjina, koja nastoji opravdati najnoviji položaj Židova u Njemačkoj preporučujući im da se obrazuju kao narodna manjina i da se u okviru manjinskog kongresa bore za svoja prava. »Obzor« primjećuje sasvim ispravno, da Njemačka koliko god izrabljuje manjinski pokret u svoje svrhe, neće pristati na proširenje zaštite, pogotovo kad to otklanjuje ostale velevlasti.

Od jugoslovenskih listova najopširnije se manjinskim kongresom pozabavio ljubljanski »Slovenec«, koji je bio odasao u Bern svojeg specijalnog dopisnika. U svome pisanju najoštrije je ljubljansko »Jutro«. Citirat ćemo samo nešto u doslovnom prevodu iz članka od 21 prošloga mjeseca:

»I organizacija samih manjina je razočarala. Sadašnji njihov kongres u Bernu zasljeda u godini, koja je donjela pootstrenu ofenzivu proti Lužičkim Srbima, izvanredne mjeru hitlerovske Njemačke, potpuno istiskivanje jugoslovenskoga jezika iz bogoslužja u Julijskoj Krajini i t. d. Dnevni red kongresa prolazi mimo tih, za manjine odsudnih činjenica, kao da ih nema. U toj polulužbenoj manjinskoj organizaciji sve više se opaža upliv njemačkih manjina, koje reklamiraju za sebe najdalekosežniju zaštitu, prema nenjemačkim manjinama, pak zagovaraju brutalnu većinsku politiku posvuda gdje se radi o njemačkim državama...« »Jutro« sumnja u bilo kakav uspjeh međunarodnih konferencijskih kongresa i konstatira, da mnoge države izigravaju obaveze koje su na sebe preuzele u pogledu zaštite manjina, pa stoga pri komeču članka veli: »Nacionalne države morat će brigu za svoje manjine u budućim oblasnim područjima uzeti same u ruke i naći put i sredstvo da ih očuvaju od propasti i olakšaju im sudbinu.«

PISANJE »ZÜRICHER ZEITUNGA«

Komentari češke, poljske i jugoslovenske štampe, kako se vidi, dosta su oštiri, ali se ne može reći da nisu opravdani naročito kad kritiziraju prilike u Njemačkoj i stav što su ga zauzele na kongresu njemačke manjine. Ništa na-

Ove godine je Društvo Naroda imalo ponovno prilike da uoči pitanje manjina. U Skupštini se ponovno razvila debata o manjinskom pitanju i svijet je mogao da upozna stanovište raznih država o tom pitanju. Ako su razgovori u Zenevi medjunarodni i razbistri neke pojmove i istakli neke misli, ipak se nije došlo ni do kakvog važnijeg zaključka, koji bi doveo do praktične primjene.

Do nikakvog važnog i praktičnog zaključka uostalom i nije moglo doći, budući su u krilu Društva Naroda obzirom na manjinsko pitanje države razdijeljene u države obvezane da poštuju i štite prava i one koje ra to nisu obvezane. Države obvezane da štite manjinska prava neće da pristanu na proširenje tih prava, dok se međunarodna zaštita manjina ne protegnec na sve države. Države neobvezane na zaštitu manjinskih prava odbijaju pak od sebe preuzimanje obveza prema manjima smatrajući generalizaciju zaštite manjina opasnom po svjetski mir i traže tek pojačanje zaštite utvrđene manjinskim ugovorima. Razumljivo je da je teško doći do sloga u tako oprečnim stanovištima.

Ove godine je Skupština Društva Naroda imala međutim ipak da se ponovo pozabavi tim oprečnim stajalištima povodom pitanja Židova u Njemačkoj.

Poznato je, da se položaj Židova u Njemačkoj iza dolaska Hitlera na vlast pogoršao. Svjetska javnost se uzbudila radi progona Židova i tako je bilo pred Društvo Naroda ponovno pokrenuto pitanje manjina.

RASIZAM I MANJINE

Stalni delegat Njemačke kod Društva Naroda von Keller razložio je njemačko stanovište prema manjinama. Njemačka stanovište je da se zaštita utvrđena manjinskim ugovorima počela, postupak s pritužbama da se usavrši i da se osnuje stalna komisija, koja će se baviti neprekidno i isključivo pitanjem raznih manjina. Ti zahtjevi Njemačke poznati su javnosti još iz vremena Stresemanna, kada se Njemačka smatrala prvim pokretcem i najodanijim zaštitnikom manjinskih interesa.

Dok je međutim Stresemann i čitava tadašnja demokratska Njemačka iznosila kao izvor zahtjeva za zaštitu manjina općevječanske zasadje jednakosti i slobode i pravednosti i tražila poštovanje narodne individualnosti i lične slobode u ime one »svi su ljudi braća«, dotie von Keller za stupajući hitlerovsku Njemačku iznosi čisto nove razloge i nove zasade, koje nose u sebi višu opasnost nego značajne istine. »Nije nikakav slučaj, rekao je Keller, da se značenje prirodne veze s narodnošću tako snažno naglašuje s njemačke strane. Vama poznate izjave njemačkog državnog kancelara, da njemački narod vjerno visi na svojoj vlastitoj narodnosti i da se sa Nijemcima, koji žive po čitavom svijetu osjeća vezan utarnjim vezom, izrečene su iz najdubljeg uvjerenja i iz posebnog naziranja na svijetu.«

Iz tih riječi slijedi jasno, da se zahtjeva zaštite njemačkih manjina bazira na etničkom ili bolje reći rasnom momenatu. Zato, jer Nijemci razasuti po čitavom svijetu pripadaju njemačkoj etničkoj cijelini. Njemačka traži njihovu zaštitu i pravajući se prava brige i duhovnog vodstva. Spoljni politički program III Reicha nije daleko od »duhovnog vodstva« tih etničkih Nijemaca. Nova Njemačka je kroz usta svojih vodja u više prilika izrazila da ide za konačnim političkim ujedinjenjem svih Nijemaca. Politika oko revizije ugovora ima taj cilj, politika oko polačanja zaštite utvrđene manjinskim ugovorima postaje u duhu rasističke ideologije tek jedno sredstvo za rješavanje dalekosežnijih političkih planova.

Susjedne države Njemačke su zato vrlo osjetljive na svaki zahtjev o pojačanju manjinske zaštite i tako se opći interes manjina radi čisto političkih razloga zanemaruju, a razvoj manjinske zaštite koči.

me blaže nije pisao o kongresu ni »Züricher Zeitung«, kome se ne bi mogla spočiniti prisutanost. Još u danima zasjedanja kongresa, dakle prije nego srušenja Židova, »Züricher Zeitung« istakao je vrlo nepovoljne prilike pod kojima kongres radi i naročito je podvukao da je uslijed promijenjenih prilika u Njemačkoj bio s jedne strane primoran da osudi progone drugih narodnosti koji se tamo vrše, ali da je to propustio učiniti iz razloga oportunitete. Kongres da je time došao u kontradikciju sa samim sobom. S toga gledišta kritizira ta švajcarska novina i drugo što se na kongresu raspravlja na način koji po njenom mišljenju ne ide u sklad načelima manjinskoga pokreta.

MANJINSKA STAMPA

Od novina, glasila narodnih manjina, možemo spomenuti samo »Koroški Slovenec«. On koliko je moguće nastoji potvrditi pozitivne rezultate kongresa, koji se toliko ne postižu na samom zasjedanju.

Koliko u privatnim razgovorima s političkim ličnostima i novinari, koji su se ovaj put naročito zanimali za problem narodnih manjina, izvješćujući o raspravi koja je raspravljala o teritorijalnoj samoupravi narodnih manjina nadovezuje, da sada kada su sami Nijemci pokrenuli to pitanje na kongresu ne treba ni koruški Slovenci da od toga otupaju.

Pogranična uletavanja u Belgiju i Dansku, ireditistička propaganda u Češkoj i Poljskoj i Francuskoj ne omogućuju nipošto trijezno shvaćanje problema njemačkih manjina u tim zemljama. Konsekvence koje se logično moraju izvoditi iz rasizma ne zabrinjuju međutim samo te države već i Sjevernu koja budno prati sve što se u Njemačkoj radi a ako Italija šuti radi Južnog Tirola, to je zato, jer momentani politički interes je u pravo ispojedavanju posebnog političkog naziranja na svijet, koje se ne slaže s naziranjem većine.

Dok se budu shvaćale manjine striktno pravnički i dok se budu mogla da nesmetano krše općeludska prava bit će nužno, da se naglašava potreba zaštite manjina.

ZA GENERALIZACIJU MANJINSKE ZAŠTITE

Zaštita manjina postoji u zavidnoj mjeri provedena kod država Male Antante. Poljske i ostalih malih država. Nastojanje nekih velevlasti je međutim da se ta zaštita još pojača. U tom smislu su bili izrečeni govor u ovogodišnjem zasjedanju Društva Naroda i britanski prijedlog je jasno formulisao te zahtjeve. Suvršno je međutim spomenuti, da su deplasirani takovi zahtjevi prema državama, koje već štite manjine i koje im jamče sva njihova i ljudska i narodna prava. Put ka konačnom rješenju manjinskog pitanja ne ide preko pojačanja zaštite utvrđene manjinskim ugovorima, već preko generalizacije manjinske zaštite. Kako je dobro odgovorio na britanski prijedlog jugoslavenski delegat Fotić u ime Male Antante i Poljske »prava manjina ne mogu zavisiti od eksistencije kakve specijalne konvencije ili da se zaustance na kakvoj državnoj granici.«

Ukoliko zaštita tih prava ne pretstavlja predmet iuridičke obveze, koja će obvezati sve države članice Društva Naroda, mi ne bismo mogli primiti nikakovo novo proširenje naših obaveza, koje bi pojačale nepravdu nejednakost.

Ta nejednakost između država obvezanih da štite manjinska prava i ne obvezanih je prva koju treba ukloniti.

Tokom raspravljanja Mirovne konfERENCE ostupilo se od Wilsonovog principa o zaštiti manjina i istaklo, da se ugovori o manjinskim ne protežu na sve države, pa su tako velevlasti bile oslobođene obveza manjinske zaštite. Razlog je tome bio u liberalnoj tradiciji tih država. Ali mi vidišmo, da je na pr. Italija prekinula s tom liberalnom tradicijom i da se nije pokazala dostojna tog privilegiranog položaja. Zato nam se ukazuje ovajdačan prijedlog poljskog delegata Raczinog skoga

na ovogodišnjem zasjedanju Društva Naroda, koji ide za tim

da se svim manjinsama po vjeri, jeziku

ili rasu osigura međunarodna zaštita.

Pododbor za proučavanje prijedloga o manjinsima u 6. političkoj komisiji dovršio je svoj rad. Engleski prijedlog je bio otklonjen jer je naišao na otpor svih delegacija, a pogotovo poljske i čehoslovačke. Kako su se Englezovi protivili poljskom prijedlogu o generalizaciji manjinske zaštite, to su Poljaci povukli svoj prijedlog i tako

ostalo na tekstu francuskog prijedloga, koji traži da se ponovno istakne i zaštiti primjena odluka Društva Naroda od 21. septembra 1932. U toj odluci je Društvo Naroda izrazilo želju, da države, koje nisu obvezane da štite manjinska prava po posebnim ugovorima, ipak primijenjuju bar isti postupak prema rasnim, jezičnim i vjerskim manjinsama, koji traže manjinski ugovori i stalno dešavanje Savjeta.

Zanimivo je spomenuti, da su se tom prijedlogu protivili Nijemci i Talijani. Nijemci su smatrali upernim protiv njemačkog postupka protiv Židovima, a Talijani vide u njem opasnost za svoju manjinsku politiku. Pododbor se je međutim izglasao za nepromjenjeni francuski tekst. Tako mi vidišmo, da se rad Društva Naroda ponovo afirma u općenitom zahtjevu za generalnom zaštitom manjina. Što se striktnije obveze ne traže od velevlasti i što se ostaje samo na želji, ima se protumačiti jedno samim sastavom Društva Naroda, u kojem imaju dakako velevlasti gotovo isključivu rječ, a drugo slabosć te ženevske ustanove, koja je moralna da bude platoska i u važnijim zaključcima, nego što su zaključci o manjinskom pitanju. Ipak nam zaključak o potrebi da i neobvezane države primjenjuju bar onakov postupak prema manjinsama, kako to traže manjinski ugovori pokazuje jasno

da manjinska ideologija Društva Naroda ide u smislu generalizacije manjinske zaštite.

Osim čisto platoskih izjava ljudavim prema manjinsama, Društvo Naroda nije moglo nego da označi tendenciju svoje ideologije i da ostavi »status quo« u pogledu zaštite manjina. Društvo Naroda je nemoćno da bilo što učini samo na poboljšanje ili na generalizaciju manjinske zaštite, jer se u samom Savjetu nalaze dvije države, u kojima se vlada po principima sasvim suprotnim idealnim temeljima tog Društva. Fašistička Italija i rasistička Njemačka ne mogu se zauzeti za tako demokratski zahtjeve, kao što su zahtjevi zaštite manjina, ukoliko to ne odgovara njihovoj imperialističkoj politici. Prirodno je, da su u krilu Društva Naroda sve akcije, koje idu za pravednim ispitivanjem i rješavanjem pitanja manjina paralizovane i da se Društvo Naroda može izvlačiti iz teških situacija tek platoskim izjavama. Opasnost je tek u tom, da manjine i narodi svakog novog poverenje u ženevsku mirovnu izgradbu i demokratsku instituciju, kad uvide, da su

ZA »SÜDTIROLER«

koji izlazi u Innsbrucku kao glasilo Nijemaca pod Italijom značajno je, da je donio samo referat da Besednjaku i da se nije inače ničim osvrnuo na kongres. Zašto je tako, teško je naći razlog koji bi bio opravdani od onoga da bi se, pokuši o kongresu, morao staviti u kritičan odnos prema svemu što se u Bernu dešavalo u vezi s Hitlerovom Njemačkom i u vezi s njemačkim manjinama.

*

Pisanje o kongresu, ako se ovdje hoće uzeti u obzir i njemačke novine, vrlo je različito. Jasno je da je to rezultat različitih političkih interesa. Važno je ovdje da se istakne, da li je, bez obzira na političke interese koji su tu odlučivali, postojalo i opravdavanje za to. Što se tiče jugoslovenskih, čeških i poljskih novina ne može im se prigovoriti kada one ukazuju na to kako njihove države izvršuju obaveze prema manjinama, dok druge to ne čine i to ponajčešće baš prema slavenskim manjinama. One ne mogu uz to dopustiti da se manjinski kongres zlorabi u svrhe jedne narodnosti ili države. Jedino nam se čini da nije dobar predznak kada

države svemoćne, a Društvo Naroda tek igra ili tezula tih svemoćnih sila.

Ako manjine dodju do uvjerenja, da je medjunarodna zaštita iluzorna, onda im ostaju jedino dva puta: ili apsolutna pokornost odnosno lojalnost državi ili otvoreni irenditizam. Ako države zaborave, da je narodna sноšljivost jedino rješenje manjinskog pitanja unutar države, manjina neće preostati drugi put, nego put revolucionarnog irenditizma.

Zar se u Ženevi doista ne uvidja opasnost za svjetski mir?

Dragovan Šepić.

JUGOSLAVIJA PREMA PROBLEMU MANJINA

Jugoslavenski ministar vanjskih poslova Bogoljub Jevtić na povratku iz Ženeve dao je novinarima intervju u vezi sa pitanjima koja su tretirana ovih dana u Društvu naroda u Ženevi. Obzirom na raspravu o manjinama g. Jevtić je izjavio:

»Diskusija je nešto oživjela pokretanjem manjinskog pakta i pitanja emigranata iz Njemačke.

O manjinskom pitanju koje nas specijalno interesira želilo se s jedne strane generaliziranje manjinske obvezu na sve države bez razlike, a s druge strane izmjena postojećeg postupka u manjinskem pitanju, koja bi obvezivala samo države, koje su već primile i

Izvršuju manjinske obveze.

Poznato je naše gledište u ovom važnom pitanju. Naša Kraljevina je oduvijek stajala na stanovištu da je poželjno da se cijelokupnom problemu manjina

dade liberalno i svestranije rješenje.

Dosljedno tome principu

Jugoslavenska delegacija je i u sadašnjoj diskusiji ostala pri istom gledištu i potpomogla ovogodišnji predlog poljske delegacije, da se pod okriljem Lige naroda organizira za sve manjine bez razlike u kojoj državi se one nalaze djelotvorna i istovjetna zaštita.

Prirodno je da smo i ove godine naglasili kao i prije da se već iz pravnih razloga ne može ostvariti nikakva jednostrana izmjena postojećeg postupka u pitanjima manjina, za koju mu ne bi dali svoju prethodnu saglasnost. Pored toga ponovno smo istakli naše mišljenje da je za odluke u tim pitanjima nadležno isključivo vijeće, a ne skupština Lige naroda.

Sa zadovoljstvom se mora konstatirati da je učinjeno ipak nešto prema ostvarenju prava onih narodnih manjina, koje nisu zaštićene specijalnim medjunarodnim ugovorima. U nadležnoj su komisiji prihvaćeni principi rezolucije skupštine Lige naroda od godine 1922 kojom se pozivaju sve države, koje na sebe nisu primile manjinske obveze, da svojim manjinama daju istu pravu koja su predviđena za manjine u državama potpisnicama manjinskih obaveza.

ODJEK EMIGRANTSKEGA KONGRESA U LJUBLJANI

ODGOVOR PRESTAVNIKA NJEMAČKE MANJINE U JUŽNOM TIROLU NA POZIV SA KONGRESA.

Savezu jugoslavenskih emigrantskih udruženja u Jugoslaviji — Beograd. U ime Akcionog odbora za Južni Tirol (Arbeitsstelle für Südtirol) najtoplijie Vam zahvaljujem za prijateljsko sjećanje sa trećeg jugoslavenskog emigrantskog kongresa u Ljubljani na Južni Tirol.

Iako izgleda da se danas svijet još manje obazire na prava naroda nego ikada prije, a nasilja nad narodima ne pobuduju više gotovo nikakve pažnje, mi ipak ne smijemo i ne ćemo popustiti u zajedničkoj borbi protiv nepravde mirovnog ugovora i protiv prevlasti, koju Italija vrši nad Tirolom i nad Julijskom Krajinom. Mi ćemo pred cijeli svijet ovu nepravdu iznádati sve dole, dok ne postignemo svoj cilj. — S prijateljskim pozdravima odani Ernst Mumelter.

Ovogodišnji je emigrantski kongres u Ljubljani pobudio veću pažnju štampi nego li dosadašnji. To je uostalom u skladu sa sve većim značajem, koji poprima naša emigracija pozvana da daje svoju riječ, kada dolazi u pitanje sudbina Julijske Krajine i koja ima pravo da bude saslušana kada se tretira pitanje jugoslavensko-talijanskih odnosa.

Kongres je, kako smo već spomenuli, imao vidnog odjeka u našoj štampi pogotovo u ljubljanskoj.

Ali ono što nas ovdje najviše interesira i šta bi željeli podvući, to je odjek, koji je naš kongres imao u provincijskoj štampi. Ne treba posebno isticati važnost ove činjenice. Tako je »Naš List«, nezavisani politički dnevnik iz Caribroda u broju od 24. septembra donio uvodnik pod naslovom: »Značaj i karakter kongresa jugoslavenskih emigranata iz Julijske Krajine«, u kome ponajprije opisuje položaj našeg naroda pod Italijom i teror, koji vrše fašisti u Istri. U članku se govori dalje o misiji, koju ima da izvrši naša emigracija, kao predstavnica našeg naroda u Julijskoj Krajini.

»Niški Novi List« donio je uvodnik »Treći kongres jugoslavenskih emigranata u Ljubljani« dižuci glas u obranu naših počaženih prava.

Od glasova u stranoj štampi vrijedi kao kuriozum istaknuti da se na kongres osvrnuo i sofiski list »Nezavisnost« (u broju od 23. septembra) ali na način koji poka-

OSNIVANJE EMIGRANTSKEGA ARHIVA

Iz Saveza emigrantskih društava

Da možemo u svaku dobu dokumentarno i stvarno pokazati pred našom i pred internacionalnom javnosti kolikim je nepravdama i nasiljima podržan naš narod u Julijskoj Krajini sa strane fašističke Italije

»SAVEZ JUGOSLOVENSKIH EMIGRANTSKE UDRUŽENJA JUGOSLAVIJE« ODLUČIO JE DA PRISTUPI OSNIVANJU JEDNOG ARHIVA, KOJI CE SADRŽAVATI SVE DOKUMENTE NASE NAJNOVIJE HISTORIJE.

Taj arhiv imat će dvostruku svrhu. Prvo, da posluži našoj propagandi, koja svakodnevno treba originalne podatke o životu našeg naroda pod Italijom, i drugo da bude dokumentat naše današnjice pozničim pokolenjima i historičarima, koji će odatle crpiti istiniti i originalni podatci za svoja djela.

Savez je odlučio da akciju oko osnivanja arhive poveže energično i svestrano, da sakupi i sistematski sredi sav materijal, koji se danas nalazi porazbacan kod raznih pojedinaca.

Upite u tu svrhu Savez će redovno objavljivati u našem glasilu »Istra« i mi molimo sve naše emigrante da redovito prate pisanje našeg glasila. Za sada pozivamo sve naše emigrante, koji se nalaze u posjedu dokumentata izdanih od talijanskih vlasti, a kojima se našim organizacijama ili pojedincima nanaša šteta ili nepravda, kao dekreti, odluke ili rješenja raznih talijanskih službenih organa, da ih pošalju Savezu u originalu ili u ovjerljivom prepisu.

Primjera radi spominjemo, da su mnogi naši učitelji dobivali često opomene, ukore ili bili premještavani odnosno na drugi način kažnjavani samo

radi toga, jer su sa djecom pjevali pjesme ili čak, jer su samo razgovarali s njima u školi na našem jeziku, ili opet radi toga, što nisu našu djecu poslali na talijansku vojnu groblju.

Svi ti i slični dokumenti su nama neophodno potrebni, to nam služi kao oružje u borbi i zato se nadamo da će se naši emigranti redom odazvati gornjem pozivu.

POZIV SVIM EMIGRANTIMA.

Tom prilikom svraćamo pažnju našim emigrantima i na ovaj poziv, koji je već izšao i u prošlom broju lista:

»Savez Jugoslavenskih Emigrantskih Udrženja u Jugoslaviji« pozivlje sve one emigrante, koji su bili zatvarani ili proganjeni od: I. talijanskih policijskih vlasti; II. talijanskih državnih sudskih vlasti; III. specijalnog tribunala; IV. komisije za opomenu i konfiscaciju, to jest svi oni, koji su bili bilo u zatvoru, bilo u istražnom zatvoru, bilo u konfiscaciji i V. svi oni, koji su upće proganjeni sa strane talijanskih vlasti odnosno fašista, da pošalju svoje prijave Savetu u Beograd, (Birčaninova ulica 20).

Svi oni koji se javi neka u svojoj prijavi naznače razlog radi čega su bili proganjeni, postupak kojim su bili treptirani od talijanskih vlasti odnosno fašista, rezultat tog postupka (u koliko je bio sudski) i konačno dokaze koje posjeduju (sudske presude, novinske članke), čime dokazuju izdržani zatvor ili druga propaganda.

Savez se nuda da će svi emigranti iz Julijske Krajine shvatiti važnost ovog poziva i prema njemu postupati i tako izvršiti samo svoju emigrantsku dužnost.

PROŠNJA EMIGRANTOM IN PRIJATELJEM

Po prvi knjigi »Goriški Slovenski« sem prejemal čedalje već vspodbudilnih vprašanj: kdaj vendar izide obljudljena druga knjiga? Zato je rokopis tudi za drugo knjigo že pripravljen. Ali naraslo mi je gradiva skoro za dve enaki knjige in moram izpuščati ter krajšati. Zdaj pa sem zopet na Dunaju, kjer se mi kopici gradivo za dve daljnji knjige: »Trst« in »Istra« po istem sistemu, kakor je moja prva knjiga. Samo na Dunaju je mogče dobiti gradivo za našo primorsko zgodovino. Izselid sem vse vire in postavil sem si na koncu svojega življenga za nalogu in dolžnost, da rešim, kar se danes rešiti da.

Toda te dni mi je došlo od tiskarne »Merkur« v Ljubljani poročilo, da niti polovica prve razposlane knjige še ni plačana. Zato je malo upanja, da bom mogel dati drugo knjigo v tisk, in ob takih brezbržnosti naše javnosti nima smisla, da se trudim z nabranjem gradiva za Trst in Istra. Kakor se vidi, naš narod ne čuti potrebe, da rešimo pozabljivosti zgodovino in narodne delavce zarobljene domovine. Že nekaj tednov sem tičal v tukajšnjih knjžnicah do pet ur na dan in gradivo mi narašča, ali zdaj sem vse to opustil. Odgovornost za ta neuspeh bodo nosili tisti, ki so prvo knjigo sicer naročili, ali za plačilo jih bo treba še tožiti, — pa tudi tisti, ki bi tako delo mogli in moralni podpirati, pa jih ni bilo mogoče pridobiti, da bi prvo knjigo kupili. So med njimi celo bivši praviki, ki so celo v prvi knjigi znamenito omenjani, še več bi bili v drugi, ali da bi knjigo kupili, za to jih nismo mogli preprositi... Prijatelj g. Lojze Luznik, ki je naročnike nabiral, bi znal povedati lepe historije o takih junakih naše primorske zgodovine.

Toda te dni mi je došlo od tiskarne »Merkur« v Ljubljani poročilo, da niti polovica prve razposlane knjige še ni plačana. Zato je malo upanja, da bom mogel dati drugo knjigo v tisk, in ob takih brezbržnosti naše javnosti nima smisla, da se trudim z nabranjem gradiva za Trst in Istra. Kakor se vidi, naš narod ne čuti potrebe, da rešimo pozabljivosti zgodovino in narodne delavce zarobljene domovine. Že nekaj tednov sem tičal v tukajšnjih knjžnicah do pet ur na dan in gradivo mi narašča, ali zdaj sem vse to opustil. Odgovornost za ta neuspeh bodo nosili tisti, ki so prvo knjigo sicer naročili, ali za plačilo jih bo treba še tožiti, — pa tudi tisti, ki bi tako delo mogli in moralni podpirati, pa jih ni bilo mogoče pridobiti, da bi prvo knjigo kupili. So med njimi celo bivši praviki, ki so celo v prvi knjigi znamenito omenjani, še več bi bili v drugi, ali da bi knjigo kupili, za to jih nismo mogli preprositi... Prijatelj g. Lojze Luznik, ki je naročnike nabiral, bi znal povedati lepe historije o takih junakih naše primorske zgodovine.

Emigrantje, prijatelji! Morda hoše mogoće, da zagotovite nadaljevanje lepo započete dela, za kar je pa pred vsem potrebno to: — da vsi dolžniki brez tožbe od strani tiskarne plačajo svoj dolg, kar je njihova častna dolžnost. Ali treba je še, da tudi od prve knjige prodamo še vsaj 200 izvodov. Vsak emigrant, ki zmore 120 din., naj knjigo naroči v tiskarni »Merkur« (Ljubljana, Gregorčičeva ul.) in naj agitira med znanci, da si isto tako naroče že prvo knjigo ter se zavežejo, sprejeti tudi nadaljevanje.

»Istra« bi izšla v hrvatskem jeziku. Gradivo je jako zanimivo in pravni narodni škandal bi bil, ako samo malomarnost prepreči vresničenje tega načrta. Rodoljubi, pomagajte!

Andrej Gabršček, (Dunaj).

NAŠA KULTURNI KRONIKA

NAŠI V SLOVENSKIH REVIJAH.

Andrej Budal je napisal v deveti številki »Ljubljanske Zvone« kritiko nove Bevkove mladinske povesti »Kozorog«, ki jo je ilustriral Milko Bambič. Kritik hvale Bevkovo pričevanje, njegov slog in jezik, ki strema k močni jedrnati enostavnosti in ki je za mladinsko slovstvo zelo prikladen. Vse njegove knjige, tako tudi ta, so pisane za najširše občinstvo, ki se ne naračepati z oblikovnimi težkočrami in ki rado sprejema vse do potaučnosti predelan v poenostavljenje. Snov zato pripovedko je vzel Bevk iz Keleminovih »Bajk in priovedk«, ki pa jo je zelo razpredel, saj obseg tam ta snov le par strani. To, pravi kritik, tvega lahko le pisatelji z zanesljivim neusahljivim, domišljanskim vrelcem, ki zna vsa poglavila tako natrpati z zajemljivimi, iz snovi neprisiljeno potekajočimi podrobnostmi, da ne pokuka iz nobene

strani, in nobenega odstavka prisiljeno na tezanje. — Skromno, a učinkivito oživilja živahnopričevanje 28 Bambičevih slik. Knjigo je izdala Sigma, natisnila pa Katoliška Tiskarna v Gorici 1933, 122 strani.

Rojaki posegajo po čitvu, ki še izhaja v Primorju in podpirajo s tem našo knjigo! Za informacije se obrnite na Jugoslovensko knjigarno v Ljubljani.

V 10. številki »Mladike« je izšla kratka kritika J. Pogačnika o 8. zvezku. Pregledi v »Zbranih spisovih« ki obsegajo povest »Simon iz Praša« in »Uschl vrelci«. V isti številki »Mladike« je obdelana povest »Čarovnik brez dovoljenja«, ki jo je spisal Damir Faigel, izdala in založila pa Goriška Matica. O povesti pravi kritik, da je lahkončna, zabavna, nekoliko zavlečena s smešno-resnimi detektivskimi dogodivščinami bodoče nepredne tehnike.

V 9. številki »Sodobnosti« je kritika o

zue ili nepoznavanje stvari ili očito tendenciozno podmetanje motiva kajih kongres nije imao i koji sa našom emigracijom nisu i ne mogu biti u zajedničkoj vezi.

Argumenti koje »Nezavisnost« iznosi ne mogu se uopće uzeti ozbiljno in diskusiju. Ipak je interesantna, osobito u vezi sa pisanjem ovoga lista, njegova konstatacija da mu je položaj naše manjine potpuno nepoznat.

Od drugih stranih listova donijeli su vijest o kongresu izmedju ostalih ženevski list »Journal des Nations« u broju od 1. i 2. oktobra i »Adevărul« iz Bukurešta od 1. oktobra, kao vijest agencije »Radar«.

Svjcarski list spominje da je ljubljanski kongres vrhovni forum 70.000 jugoslovenskih emigranata iz Istre i drugih jugoslovenskih pokrajina, koje se nalaze pod talijanskim vlašču.

Gradnikovih »Svetih samotah«. To zbirko Gradnikovih pesmi je uredil Josip Vidmar. Izbral je najboljše Gradnikove pesme in jih uredil na 6 delov, ki so izlučili iz njegovega pojmovanja poti Gradnika človeka.

Trpljenje, krivica in borba naših ljudi za obstanek, ljubezen do rodne grude, je opisana u povesti »Kamnarjev Jurij«, ki jo je napisal Franc Seljak in ki se godi v Primorju. — (Agis).

USPJEH NASEG PEDAGOŠKOG PISCA.

O djelu prof. Josipa Demarina »Materni jezik u savremenem školi« (o kojem je »Istra« već pisala) izšla je ovih dana prva stručna kritika i to vrlo povoljna, kako se je moglo očekivati. Pisac tog prikaza (u »Novostima«), poznati pedagoški stručnjak profesor Franjo Mandić iznoseći sve prednosti djela, ističe da je »... knjiga i po sadržini i po načinu obradbe vrlo zanimiva i vrljedna. Demarin iznosi u svojoj knjizi savremene pedagoške misli o obuci maternog jezika i to na osnovu dobrog poznavanja najnovijih strane pedagoške literature, a uviđek u vezi sa školskom

